Leerdoelen bij deze module

Doelen op het niveau van de leerlingen

In de algemene inleiding van de lesmappen zijn de doelen van het programma omschreven. De verschillende onderdelen van het programma werken ieder op hun manier aan het realiseren van deze doelen. Met het invoeren van de groepsvergadering richten we ons vooral op de doelen op het terrein van 'Overleg, menings- en besluitvorming', maar natuurlijk ook op de doelen die omschreven zijn onder 'Verantwoordelijkheid voor de gemeenschap'.

Voor de volledigheid nog even het overzicht van alle doelen:

Gezamenlijke besluitvorming	**Omgaan met conflicten**	***Verantwoordelijkheid voor gemeenschap***	**Open staan voor verschillen**	**Democratische geletterdheid**
– ***een standpunt hebben*** – ***opkomen voor eigen standpunt*** – ***luisteren naar anderen*** – ***verplaatsen in standpunt anderen*** – ***debatteren*** – ***argumenteren*** – ***bereidheid van standpunt te veranderen*** – ***compromissen sluiten*** – ***loyaal aan genomen besluit zijn*** – ***rekening houden met minderheidsstandpunt*** – ***kritisch denken*** – ***informatie inwinnen en kritisch analyseren***	– inzicht in en kennis van conflictoplossing – inzicht in eigen stijl van conflictoplossing – verplaatsen in positie van ander – onderhandelen – win-winoplossing nastreven – afzien van fysiek of mentaal geweld – kennis van mediatie – mediatievaardigheden – omgaan met boosheid in een conflict	– ***verantwoordelijkheid voor elkaar*** – ***verantwoordelijkheid voor klas, school en buurt*** – ***zorgzaamheid*** – ***rechtvaardigheids-gevoel*** – ***participatie*** – ***initiatieven nemen*** – ***meepraten en meedenken*** – ***aan regels houden*** – ***samenwerken*** – ***behulpzaamheid***	– tolerantie – aanpassen aan andermans regels en gewoonten – respect voor andere levensopvattingen en -stijlen – inleven in de ander, in andere culturen, in andere levensomstan-digheden – constructief omgaan met vrijheid van meningsuiting, godsdienst – onderscheid tussen vooroordeel en oordeel – kennis levensbeschou-welijke stromingen	– democratische instituties (Tweede Kamer, grondwet e.d.) – democratische spelregels – rechten en plichten in een democratie – democratische principes (verkiezingen, achterban, vertegen-woordiging) – rol van de media in democratie

Basale intrapersoonlijke competenties:	Basale interpersoonlijke competenties:
- zelfreflectie - zelfvertrouwen / positief zelfbeeld - zelfsturing - eigen impulsen reguleren/ zelfcontrole - inzicht in effect eigen handelen op anderen	- empathie/ jezelf kunnen en willen verplaatsen in anderen - van perspectief kunnen wisselen - inzicht in gedrag en beweegredenen van anderen - nieuwsgierigheid / open staan voor anderen of iets nieuws - je willen aanpassen aan bestaande regels

De groepsvergadering dient een meervoudig doel. In de eerste plaats zorgt het houden van groepsvergaderingen ervoor dat de leerlingen leren zich een mening te vormen, te overleggen met

een groep, meningsverschillen te overbruggen, en **gezamenlijk besluiten te nemen** in een 'echte' situatie: het besluit dat ze nemen zal ook worden uitgevoerd.

Subdoelen (vaardigheden, attitudes en kennis) die hieronder vallen zijn o.a.: argumenteren, debatteren, omgaan met minderheidsstandpunten, bereidheid van mening te veranderen, techniek van vergaderen (voorzitter, agenda, notulen, methoden van besluitvorming, e.d.), kritisch nadenken, omgaan met vrijheid van meningsuiting, zelfreflectie.
In de tweede plaats zorgt de groepsvergadering ervoor dat leerlingen ervaren dat zij **een stem hebben**, dat ze mee mogen praten, dat de klas en de school op een zo democratisch mogelijke manier functioneert, waarbij iedereen zich gehoord en gezien moet voelen. Kinderen moeten zich uitgenodigd gaan voelen om hun stem te gaan gebruiken, om initiatieven te nemen, zich betrokken en verantwoordelijk te voelen. Doordat de leerlingen in de groepsvergadering onderwerpen bespreken waar ze echt zelf (gezamenlijk) een besluit over mogen nemen, worden ze zich ook meer bewust van de **verantwoordelijkheid** die daarbij hoort. Je krijgt een stem, maar dan zul je die ook op een verantwoorde manier moeten leren gebruiken. Leerkrachten en leerlingen ontwikkelen zo een democratische attitude, een 'democratic way of life'.

De leerlingen zullen in de groepsvergadering met name gericht zijn op de **uitkomst** (het resultaat, het besluit, de afspraak) van de groepsvergadering. En terecht, hier hebben ze een stem, mogen ze meebeslissen, kunnen ze hun invloed laten gelden. De leerkracht zal zich echter, in het kader van 'opvoeden tot democratisch burgerschap', ook moeten aanzetten tot reflectie op het **proces** (hoe verliep de vergadering, heeft iedereen zich een mening kunnen vormen, hebben we naar elkaar kunnen luisteren, waren er grote verschillen van mening, hebben we die verschillen kunnen overbruggen, hebben we argumenten gehoord, is er iemand van mening veranderd tijdens de vergadering en waar kwam dat door, op welke manier hebben we een besluit genomen, en waren er ook andere manieren geweest, wat hebben we met de minderheid gedaan, etc.). Tijdens en na de groepsvergadering moet de leerkracht dan ook dergelijke vragen stellen, om de leerlingen steeds weer te richten op de leerdoelen. Zie ook *De rol van de leerkracht*.
Deze **reflectie** op het proces is vormend van aard, en zal naarmate de leerlingen ouder worden meer diepgang kunnen krijgen. Bij kleuters zal de reflectie zich beperken tot zaken als: heeft iedereen iets gezegd, hebben we goed naar elkaar geluisterd? Maar van groep 8-leerlingen mag bijvoorbeeld worden verwacht dat ze expliciet kunnen nadenken over hoe er in de vergadering met het minderheidsstandpunt werd omgegaan.

Ontwikkeldoelen per leeftijdscategorie
Het is de bedoeling om in alle groepen van de basisschool de groepsvergadering in te voeren. Maar er zijn natuurlijk wel verschillen in de te bereiken doelen, afhankelijk van de leeftijdscategorie.

Bij ***jonge kinderen*** is participatie eerder verbonden met gemeenschapsgevoel, met bij elkaar horen, dan met eigenaarschap. Voor jonge kinderen is de peuter- of kleutergroep vaak een van de

eerste plaatsen waar ze geconfronteerd worden met zichzelf in relatie tot een groep andere kinderen. De basis om die contacten met andere kinderen aan te gaan is een veilige vertrouwde relatie tussen leerkracht (of leidster) en kind en tussen kinderen onderling. Van daaruit kunnen kinderen zich openstellen en contacten leggen.
De leerdoelen voor jonge kinderen in deze module zijn daarom ook nog sterk gekoppeld aan het ontstaan van de eigen identiteit en het besef deel uit te maken van een groep. De doelen waar we door middel van deze module in de peuter- en kleuterleeftijd naar streven zijn:

- creëren van een gevoel van saamhorigheid (we horen bij elkaar)
- positief zelfbeeld
- bewust zijn van jezelf en van anderen
- zorgzaamheid: aardig zijn voor elkaar
- samenwerken: met ieder kind willen en kunnen samenwerken.

Iets concreter en toegespitst op de groepsvergadering zou je voor de ***onderbouw*** (kleuters en misschien groep 3) als na te streven leerdoelen kunnen formule*ren:*

- zich durven uitdrukken ('iets durven zeggen')
- wennen aan spreken in het openbaar
- gedachten omzetten in een voor anderen te volgen verhaal
- een mening leren vormen ('ergens iets van vinden')
- leren verwoorden van een eigen mening
- luisteren naar elkaar
- vragen stellen aan elkaar
- leren accepteren van een gezamenlijk genomen besluit
- aan te leren begrippen: vergadering, afspraak, besluit, meerderheid.

In de ***middenbouw*** (groep (3)-4-5) zijn de leerdoelen wat uitgebreider. **Bovenop** de leerdoelen van de onderbouw streven we hier ook naar:

- een mening onderbouwen met argumenten
- ingaan op elkaars argumenten
- bereidheid van mening te veranderen
- verschil van mening accepteren
- overtuigend presenteren
- parafraseren (in eigen woorden herhalen wat iemand heeft gezegd)
- kritisch luisteren
- werken met een voorzitter
- werken met een agenda
- fasen in vergadering: meningsvorming, discussie en besluitvorming
- consensus als methode van besluitvorming (overeenstemming bereiken)
- aan te leren begrippen (bovenop die van de onderbouw): agenda, voorzitter, notulen, discussie, instemming, brainstormen, besluit, consensus ('vooruit dan maar'), argument, elkaar overtuigen, overeenstemming, communicatie.

In de ***bovenbouw*** (groep 6-7-8) streven we **bovenop** de leerdoelen van onder- en middenbouw ook naar:

- los van eigen mening een standpunt verdedigen of aanvallen
- zonder voorbereiding een goede gesproken reactie geven op een mening
- kunnen samenvatten wat iemand heeft gezegd
- een gestructureerd betoog houden
- kunnen verplaatsen in het standpunt van anderen
- op een vriendelijke en tactvolle wijze zeggen dat je het niet eens bent
- kritiek formuleren op ideeën en niet op personen
- een betoog kunnen beoordelen op basis van objectieve vooraf vastgestelde criteria
- kennis van verschillende methoden van besluitvorming: eenmansbesluit, helft plus één, tweederde meerderheid, uniform besluit, consensus
- kritisch denken en analyseren van (gesproken) informatie
- zelfreflectie (reflectie op de eigen rol in de vergadering)
- reflectie op de vrijheid van meningsuiting (wat kun je wel en niet zeggen)
- rekening houden met minderheidsstandpunten
- aan te leren begrippen (bovenop die van de onder- en middenbouw): minderheidsstandpunt, debat, debatteren, stelling.
- aan te leren begrippen (bovenop die van de onder- en middenbouw): minderheidsstandpunt, debat, debatteren, stelling.

Alle doelen staan in een overzicht op de volgende pagina.

Onderbouw	Middenbouw	Bovenbouw
Spreken		
zich durven uitdrukken (‘iets durven zeggen’)	zich durven uitdrukken (‘iets durven zeggen’)	zich durven uitdrukken (‘iets durven zeggen’)
wennen aan spreken in het openbaar	wennen aan spreken in het openbaar	wennen aan spreken in het openbaar
gedachten omzetten in een voor anderen te volgen verhaal	gedachten omzetten in een voor anderen te volgen verhaal	gedachten omzetten in een voor anderen te volgen verhaal
	overtuigend presenteren	overtuigend presenteren
		een gestructureerd betoog houden
Luistervaardigheden		
luisteren naar elkaar	luisteren naar elkaar	luisteren naar elkaar
vragen stellen aan elkaar	vragen stellen aan elkaar	vragen stellen aan elkaar
	parafraseren wat iemand heeft gezegd	parafraseren wat iemand heeft gezegd
	kritisch luisteren	kritisch luisteren
		samenvatten wat iemand heeft gezegd
		kunnen verplaatsen in het standpunt van een ander
Meningsvorming, discussie en debat		
een mening leren vormen (‘ergens iets van vinden’)	een mening leren vormen (‘ergens iets van vinden’)	een mening leren vormen (‘ergens iets van vinden’)
leren verwoorden van een eigen mening	leren verwoorden van een eigen mening	leren verwoorden van een eigen mening
	een mening onderbouwen met argumenten	een mening onderbouwen met argumenten
	bereidheid van mening te veranderen	bereidheid van mening te veranderen
	verschil van mening accepteren	verschil van mening accepteren
		los van eigen mening een standpunt verdedigen/aanvallen
		zonder voorbereiding reageren op een mening
		op tactvolle wijze aangeven dat je het er niet mee eens bent
		kritiek formuleren op ideeën en niet op personen
		grenzen kennen van vrijheid van meningsuiting
		kritisch analyseren van (gesproken) informatie

Besluitvorming		
leren accepteren van een gezamenlijk genomen besluit	leren accepteren van een gezamenlijk genomen besluit	leren accepteren van een gezamenlijk genomen besluit
	consensus als methode van besluitvorming	consensus als methode van besluitvorming
		kennis van de verschillende methoden van besluitvorming
		rekening houden met minderheidsstandpunten
Aan te leren begrippen		
vergadering, afspraak, besluit, meeste stemmen gelden	vergadering, afspraak, besluit, meerderheid, agenda, voorzitter, notulen, discussie, instemming, brainstormen, besluit, consensus ('vooruit dan maar'), argument, elkaar overtuigen, overeenstemming, communicatie.	vergadering, afspraak, besluit, meerderheid, agenda, voorzitter, notulen, discussie, instemming, brainstormen, besluit, consensus, argument, elkaar overtuigen, overeenstemming, communicatie, anarchie, dictatuur, minderheidsstandpunt, debat, debatteren, stelling.

Het is zinvol om leerlingen en leerkrachten zich bewust te laten zijn van de doelen waarnaar gestreefd wordt met de activiteiten die horen bij de groepsvergadering. Daarom zijn de doelen ook geformuleerd op het niveau van de kinderen. Ze kunnen goed zichtbaar in de klas worden opgehangen tijdens de invoering van deze module (vanaf groep 4). Hieronder een voorbeeld. Het zal moeten worden aangepast aan het niveau van de groep.

Wij zijn een VREEDZAME school

We hebben allemaal een stem, en gebruiken die op een verantwoorde manier;
daar hoort bijvoorbeeld bij dat we:

- rekening houden met elkaar
- een eigen mening hebben
- onze mening kunnen en durven verwoorden
- argumenten aandragen waarom we iets vinden
- ook goed luisteren naar andere argumenten
- op een goede manier samen een besluit nemen
- een compromis kunnen willen sluiten
- bereid zijn van mening te veranderen
- rekening houden met andersdenkenden, met de minderheid.
- op een goede manier zeggen dat je het er niet mee eens bent

Doelen op het niveau van de leerkrachten
De sleutel om de doelen op leerling niveau te bereiken is en blijft de leerkracht zelf. Hij of zij beïnvloedt de kinderen voortdurend met de keuzes die hij of zij maakt, en vooral ook door modelgedrag. Als er alleen in de groepsvergadering geluisterd wordt naar de stem van kinderen, en de leerkracht daarbuiten in de dagelijkse omgang een heel andere houding heeft, dan zal er geen enkel leereffect optreden.

We onderscheiden vijf manieren waarop de groepsleerkracht kinderen kan leren om op een 'vreedzame manier' met elkaar om te gaan:

- Het geven van de lessen of uitvoeren van de activiteiten van De Vreedzame School.

- Het benutten van de 'teacheable moments': situaties en momenten die zich voordoen in de praktijk van alle dag waarin aangeleerde begrippen en vaardigheden kunnen worden toegepast, of nieuwe begrippen en vaardigheden geleerd.
- Invoegen in bestaande vakken (begrijpend lezen, taal, rekenen, wereldoriëntatie), of bepaalde lessituaties tweevoudig benutten (bijvoorbeeld: kringgesprek over een bepaald onderwerp koppelen aan luistervaardigheid en meningsvorming).
- Model staan als leerkracht door het gewenste gedrag voor te leven, bijvoorbeeld door kinderen keuzes te geven, op eigen benen te zetten, een stem te geven, ze het gevoel te geven dat ze gehoord en gezien worde, en in het algemeen door democratisch om te gaan met de groep.
- Verantwoordelijkheden van leerlingen vergroten (door leerlingen zelf een stem te geven en invloed te laten uitoefenen op hun eigen omgeving, zullen ze zich op een andere manier gaan gedragen).

Om de participatie van kinderen te vergroten, is het van belang dat de leerkracht zich realiseert dat hij of zij niet langer 'alleenheerser' kan zijn. Kinderen krijgen een stem, en moeten leren om die op een verantwoorde manier te gebruiken. Daarbij gaat het zeker in het begin ook wel eens fout. Toch moet de leerkracht dan vertrouwen uitstralen, en niet direct teruggrijpen op het weer afpakken van verantwoordelijkheden. Zo zorgvuldig en geduldig als taal en rekenen wordt onderwezen, zo zal de leerkracht ook het dragen van verantwoordelijkheid ten opzichte van de gemeenschap dienen aan te leren.
De rol van de leerkracht verandert hierdoor: van iemand die structuur oplegt, naar iemand die de naleving daarvan door de leerlingen in de gaten houdt. Naarmate de leerlingen steeds meer gemeenschapszin vertonen, kan de leerkracht meer en meer faciliterend, in plaats van dirigerend, optreden. Uiteraard blijft de leerkracht altijd verantwoordelijk voor de veiligheid en geborgenheid in de groep.

Leerkrachten die participatie van leerlingen bevorderen:

- creëren een veilig en positief groepsklimaat, waarin ieder kind zichzelf kan zijn
- geven alle kinderen het gevoel dat ze gehoord en gezien worden
- geven kinderen een stem
- luisteren actief naar kinderen
- tonen waardering en respect voor elke leerling
- laten zien dat ze (ook) van de leerling willen leren
- zijn bereid om hun mening te herzien op basis van argumenten
- herkennen (non-verbale) signalen van kinderen
- reageren op die signalen; laten merken dat het ze niet is ontgaan
- dagen kinderen uit tot zelfstandigheid
- tonen een groot vertrouwen in de competentie van kinderen
- hebben en tonen een hoge verwachting van kinderen (m.n. op het terrein van verantwoordelijkheid)
- spreken kinderen voortdurend actief aan op hun verantwoordelijkheid
- dagen kinderen uit tot meedenken
- houden hun handen af en toe op de rug; geven kinderen gelegenheid tot oefenen en fouten maken
- zijn niet bang om de controle te verliezen
- geven ook ouders het gevoel dat ze gehoord en gezien worden.